

Carl Bildts avsked

Modern statskonst är att förankra förnyelsen

| av Carl Bildt

När Carl Bildt 1986 tillträdde som partiledare var det politiska landskapet annorlunda. Det fanns bara statstelevision och statsradio. Sverige var inte med i EU. Mycket har ändrats, men för att vinna förtroende för frihetsrevolutionen måste idéerna förankras.

DET VAR MYCKET SOM VAR annorlunda sommaren 1986 då jag valdes till moderaternas partiledare. Genom Europa gick den taggtråd som delade vår kontinent mellan socialism och frihet. På andra sidan Östersjön fanns bara tystnaden och förtrycket. Moderaterna hade anklagats för att hota Europas fred när vi vågat tala om européers frihet. I vårt eget land växte månad för månad löntagarfonderna med sina kollektivistiska ambitioner att kontrollera. Det fanns bara statstelevision och statsradio. Internet som vi i dag känner det hade inte ens uppfunnits. Vårt land stod med ryggen mot det övriga Europa.

I partiet var vi otåliga. Vi ville riva socialismen och dess murar, öppna också Sverige för den nya frihet vars vindar hade börjat blåsa över världen och bygga nya broar inom borgerligheten för att få nya möjligheter att föra våra idéer vidare. Vi kände att en ny tid höll på att randas och ville ge Sverige det som senare kom att heta en ny start.

Den situation jag övertog var inte alldeles självklar. Under Gösta Bohmans 70-tal hade ett parti som tidigare dominerats av ett konservativt arv börjat att få allt mer dominerande liberala drag över sig. Under Ulf Adelsohns första hälft av 80-talet hade politiken förts ut och fått stöd av bredare grupper i vårt samhälle än någonsin tidigare i den moderna historien.

Men samtidigt var moderaternas situation i mitten av 80-talet inte utan betydande problem. Valet 1985 hade efter den socialdemokratiska skrämsekampanjen mot det sk systemskiftet inneburit att 70- och det tidiga 80-talets långa period av uppgång i riksdagsvalen brutits. Och opinionsundersökningarna talade om en betydande risk för att partiet höll på att förlora ställningen som ledande borgerligt parti.

Sedan dess har mycket hänt. Sverige har gått igenom det som Hans Zetterberg en gång beskrev som "det stökiga decenniet". Och moderaterna har varit med om att skriva historia i ett av de mer spännande och hoppigivande skedena i Europas och vårt Sveriges moderna historia. Det innebär inte att vi kan hävda att det är vi ensamma som har gjort allt under dessa viktiga skiftesår. Det var inte moderaterna som vält socialismen i Sovjetunionen, uppfann Internet och webben, beredde marken för den gemensamma valutan i Europa eller öppnade världen för det liberala systemskifte vi fortfarande bara står i början av. Men vi var med.

I dag verkar mycket av detta självklart. Men för tretton år sedan var ingenting alls av detta ens i närheten av att vara självklart. I själva verket föreföll det mesta knappt ens att ligga inom ramen för det som en gång skulle gå att göra möjligt. Ändå står Sverige bara i början av förnyelsen.

FÖR ETT SEKEL SEDAN BRÖT en ny tid fram över Europa och Sverige. Industrialismen började att omforma samhällen. Den politiska demokratin bröt fram. I teknologins spår följde ekonomiska förändringar som ledde till sociala omvälvningar och det ena politiska systemskiftet efter det andra över världen. Då var det socialismen som bröt fram som framtidsläran. Dess kollektivism bars fram också av industrialismens logik, och det var den som i olika former och på olika sätt kom att forma stora delar av detta århundrade.

Under dessa långa decennier var moderaternas uppgift ofta att bromsa en socialism och kollektivism som ibland föreföll ödesbestämd, att skydda den frihet som annars lätt trampades ned och att värna de värden som står eviga även i tider av förändring. De uppgifterna var inte oviktiga. I avgörande skeden i slutet av 20-talet, i

FOTO: Roger Turesson/Pressens Bild

FOTO: Jeppe Wikström/Pressens Bild

FOTO: Johann Bergenholtz/Pressens Bild

Minnesvärda ögonblick. Bildt och Bohman valvakan 1991, Bildt-regeringen för första gången, Skönheten och odjuret.

slutet av 40-talet liksom under fondstriderna i slutet av 70- och under 80-talet, var det en stark vakthållning kring liberala värden som ledde till att avgörande socialistiska framstötningar kunde mötas och dämpas. Sveriges utveckling hade sett annorlunda ut om socialisterna vunnit striderna om t ex planhushållningen i slutet av 40-talet och fondsocialismen i slutet av 70- och början av 80-talet.

Men det som har hänt under de allra senaste decennierna är att allt detta i grunden förändrats. Nu befinner vi oss åter - på samma sätt som för ett sekel sedan - i början av ett skede av omvandling som kommer att få minst lika genomgripande ekonomiska, sociala och politiska konsekvenser som då. Men nu är det inte vänsterns idéer som formar, bygger och vinner kraft av det nya.

Socialismen har hamnat på historiens skräphög. Kollektivismen är en bromskloss. Och folkhemsbegreppet känns dammigt, instängt och grått. Vi är inte längre ett folk som vill ha ett hem under en förmyndare. Nu är det frihetens mångfald och förnyelsens kreativitet som skapar i grunden nya förutsättningar för samhällsutvecklingen.

På sina håll har man ansett att jag hemfallit åt en alldeles för materialistisk historiesyn, och att det t o m har funnits drag av determinism över mina formuleringar. När jag inte minst under regeringsåren använde uttrycket "den enda vägen" var det många som hade invändningar mot detta. Men det är svårt att läsa historien på annat sätt än att vetenskapens, teknikens och ekonomins revolutioner också leder till sociala och politiska omvälvningar. Och jag tillhör dem som tror att vi i alla fall under överskådlig tid har kommit in i ett utvecklingskede som innebär att det inte finns några genuina alternativa framgångsvägar till den i grunden liberala utveckling som kommit att dominera politiken världen över under det senaste decenniet.

Det innebär självfallet inte att det inte går att hamna i återvändsgränder eller att köra i diket. Svensk socialdemokrati skulle kunna visas upp som ett exempel på att det fortfarande är möjligt. Men det är svårt att undvika slutsatsen att de stora systemstridernas tid - socialism mot liberalism, marknadsekonomi mot planhushållning - till stor del ligger bakom oss, och att så gott som alla politiska krafter i så gott som alla länder försöker att på ett mer eller mindre tydligt sätt orientera sig mot den frihetliga ekonomi som så tydligt visat sin överlägsenhet.

Den historiska rockaden mellan det som nu blivit den tillbakablickande och bromsande socialdemokratin och moderaternas framåtblickande och förändrande kraft innebär en ny roll för partiet. Att vara samhällsutvecklingens bromskloss i den politiska debatten är långt mindre krävande som politiskt uppdrag än att försöka att vara dess spjutspets. Att varna för förändringen är oftast lättare än att visa hur den skall gå till. Inte minst handlar det om att man skall kunna vinna människors förtroende för förmågan att förena kraven på trygghet med förverkligandet av förnyelsen.

DET FINNS TRE UPPGIFTER, olika men intimt förenade, som måste klaras av: För det första, förmågan att se verkligheten som den är, och att säga som det är. För det andra, förmågan att formulera, förmedla och förankra visio-

nen om ett Sverige, ett Europa och en värld som är friare, fredligare och bättre. För det tredje, och alldeles avgörande, förmågan att formulera och förankra den praktiska politikens krävande vägar. Det räcker inte med att vara bra på att beskriva verkligheten och våga ha en vision. Man måste också vinna förtroende för förmågan att i den praktiska politikens dagliga arbete gå från ord till handling och successivt göra det bättre för alla och envar i vårt samhälle.

Det innebär att moderaterna måste fortsätta att skapa förutsättningar för en de ständiga stegens successiva frihetsrevolution som ger familjer mer ansvar, företagare mer frihet, barn mer kunskaper, medborgare mer makt, staten mer styrka och hela vårt samhälle en ny framtids-tro i denna tid av nya möjligheter. Det kommer att ställa stora krav på statskonst inom tre olika områden. Det handlar om konsten att förändra och förnya staten, i meningen den offentliga makten.

Sverige måste gå från gårdagens stela standardlösningar i välfärdspolitik till den valfrihetsrevolution som vi började att ta de första stegen på. Den pensionsreform vi genomförde var av mycket stor betydelse, och nästa stora uppdrag kommer att bli att riva pyramiderna i vårt föräldrade vårdssystem för att i stället göra patientens valfrihet till dess viktigaste drivkraft.

Vi måste gå från den interventionistiska till den befriande staten när det gäller att skapa utrymme för Internet-ekonomins företagande och omvandling. Det handlar inte bara om att lätta på bördor och ge mer frihet till företagandet, utan också om att på europeisk och global nivå forma förutsättningarna och regelverken för den snabba framväxten av den sk nya ekonomin.

Vi måste bygga demokratin över de gamla nationsgränserna och Sverige ta plats i kärnan av det historiska arbetet att bygga en europeisk freds- och samarbetsordning, som inte bara säkrar allas vår fred utan som dessutom ger nya möjligheter till allas vår frihet. Det är hög tid att börja diskutera hur den framtida europeiska författningen skall se ut.

Vi måste också se till att alla och envar i detta vårt nya Sverige får långt bättre möjligheter i dag till de kunskaper, den kompetens och den kreativitet som är allas vår alldeles avgörande förutsättning för framtiden. Barnens bildning är nationens framtid.

I det som ligger bakom oss under dessa år av samhällsutveckling ser vi både möjligheterna och utmaningarna. En ny ekonomi växer fram. Det är jag valdes till partiordförande lyckades Ericsson sälja ca 5 000 mobila telefoner. I år räknar man med att sälja ca 25 miljoner telefoner som Sveriges ledande tillväxtindustri på en världsmarknad som växer explosionsartat.

Men samtidigt har gamla problem blivit allt mer besvärliga. Det finns färre riktiga jobb i Sverige nu än då, och fler i vårt land har blivit beroende av bidrag.

EKONOMINS SNABBA OMVANDLING står i centrum för mycket. World Wide Web uppfanns fyra år efter det att jag valts till partiordförande. Nu revolutionerar Internet den globala ekonomin; en ny ekonomi, en e-ekonomi, håller på att växa fram. Kanske håller vi på att befrias från det under decennierna till synes eviga dilemmat mellan arbetslöshet och inflation. Kanske ger Internet möjlighet till en i verklig mening gyllene era av stark tillväxt och ingen inflation.

Potentialen är enorm. Så gott som alla prognoser talar om att handel och kommunikation med Internet kommer att öka med omkring tusen procent under de allra närmaste åren. Det innebär att ett Internet-företag i dag sysslar med någonting som tar i anspråk en tiondel av en procent av potentialen inom bara några år. Ingen av oss har upplevt någonting liknande.

Det skapar helt nya möjligheter för vårt land. I dag har vi en historisk möjlighet som är större än när en gång malmen, skogen och uppfinnarna lyfte oss från fattigdom till välfärd.

Men också om vi sträcker ut perspektiven över världen ser vi de stora möjligheterna. Under detta decennium har den andel unga flickor i världen som kunnat ges en utbildning utöver den allra mest grundläggande stigit från ca en tredjedel till nästan två tredjedelar av alla. Det är en revolution av globala möjligheter för kvinnor som håller på att bryta fram. Vi ser hur hundratals miljoner människor i olika delar av världen genom kunskap och frigörelse börjar att lyfta sig ur fattigdom och förnedring.

Möjligheterna är enorma. Men de mörka sidorna finns där också när vi blickar framåt. För tjugo år sedan visste vi t ex ingenting alls om AIDS, men i dag har HIV passerat alla andra smittsjukdomar som den dödligaste i världen och har blivit den fjärde vanligaste dödsorsaken i världen. I Afrika söder om Sahara är AIDS den enstaka vanligaste dödsorsaken och i nio av dess länder räknar man med att medellivslängden under det kommande decenniet kan komma att sjunka med närmare 20 år. Det är ett fruktansvärt steg tillbaka som denna farsot orsakar. Afrika och den övriga världen ligger nära; det finns inte längre murar. Vi måste bry oss om. Det ligger också i vårt eget intresse.

Vetenskapen tittar in i materiens innersta och tittar ut i universums yttersta. Man närmar sig skapelsens hjärna och

livets natur. Men ständigt finns där naturens mysterier och kanske kommer de alltid att finnas med allt vad detta innebär. Nu dechiffreras den mänskliga arvsmassan. De allt snabbare datorerna har dechiffrerat allt fler gener långt snabbare än vad man trott. Om bara några år är allt klart. Kanske har vi om ett decennium genterapi mot cancer. Men kanske har vi också ställts inför nya frågor som intill bristningsgränser kommer att utmana själva mänskligheten i våra värderingar.

ÄVEN I VÅRT EGET SAMHÄLLE ser vi tydligt att det finns det som måste oro oss alla. Många fler barn och ungdomar är övergivna i dag, de som inte hinns med, kommer bort, riskerar att tappa fotfästet och som vi alla på olika sätt måste ta hand om. Det som gäller där gäller i stora delar av vårt samhälle. Jag har många gånger genom åren talat om den sociala desperation som växer i våra storstäders ytterområden, om hur allt fler människor känner sig vanmäktiga och instängda i bidragsberoende, om det fasansfulla faktum att var tredje ensamstående mamma med barn är beroende av socialbidrag.

Jag ser allvarliga risker för att vi håller på att gå mot ett samhälle som delas i människor som bärs framåt av bredbandens framtidstro och människor som pressas ned av bidragsberoendets förtvivlan. Det blir ett segregerat samhälle som inte bara förlorar möjligheter utan dessutom riskerar att gå mot framtida konflikter. En politik med de successiva stegens frihetsrevolution har möjligheter att bereda mark för det nya och bryta det gamlas blockeringar, och ge oss ett samhälle där det finns mer av bredband och mindre av bidrag.

Sverige är i allt högre grad ett land för människor med rötter, ursprung och förankring också i andra länder, kulturer och erfarenheter. Vi vet alla om de spänningar som detta kan leda till. Att bara sopa dem under mattan och vägra att tala om dem är djupt oansvarigt. Problem kan aldrig tigas ihjäl. Men vi måste framför allt se de möjligheter som ligger i detta.

En ny idé föds ofta när två gamla idéer möts. I mångt och mycket är det så den intellektuella och kulturella utvecklingen i mänsklighetens historia har gått framåt. Mötet mellan erfarenheter, intryck eller föreställningar kan förvisso skapa konfrontation, men också utlösa en spännande kreativitet. Det är bara i det öppna samhällets tolerans som vi kan säkra att det ur dessa möten mellan kulturer inte kommer kollisioner utan i stället kreativitet. Ett samhälle som strävar efter den likformighet som är kollektivismens kärna klarar aldrig av den kreativitet som mötet mellan kulturer kan leda till, och ökar därmed dramatisk risken för att det i stället blir konflikter.

Moderaterna har blivit den moderna storstadsmänniskans och den nya Internetgenerationens naturliga hemvist. Men det räcker inte i det längre perspektivet.

Förnyelse måste gå hand i hand med förankring. Förankring utan förnyelse leder till stagnation och förfall. Men förnyelse utan förankring riskerar att leda till rotlöshet och osäkerhet. Det kommer människor inte att acceptera. Och då riskerar de att vända sig till andra politiska krafter, vars intresse för förnyelse är mer begränsat eller t o m obefintligt.

Den rapport som Mauricio Rojas arbetsgrupp om förnyelse och medborgarmakt lade fram till moderatstämman i september var viktig för att den visade på den förankring i grundläggande värden hos människor som vår politik i grunden har. Inte minst gäller detta hos alla dem som under senare decennier kommit till vårt land från andra länder och delar av världen. I rapporten citeras den kvinnliga moderatpolitikern med rötter i Somalia: "Jag lärde mig inte moderat politik hos moderaterna. Den fanns i mitt kulturarv. I livet i Afrikas Horn. I min familjs strävan efter ett bättre liv. I viljan att ta ansvar, att förkovra sig, bli respekterad och respektera andra."

MINA TRETTON ÅR SOM PARTILEDARE har varit år av betydande förändringar. Men de är bara en del av en längre förändring. I en genomgång av de besked som valstatistiken från varje val från 1928 och framåt ger konstaterade nyligen Gunilla Sjöberg följande om moderaternas utveckling under dessa decennier: "Från att ha varit ett mycket nationalistiskt parti har moderaterna blivit ett internationellt parti. Från att ha varit ett konservativt och tillbakablickande parti har moderaterna blivit ett modernt och framåtblickande parti. Från att ha varit ett protektionistiskt parti har moderaterna blivit ett frihandelsparti. Från att ha varit de äldre generationernas parti har moderaterna främst kommit att bli de ungas parti."

Denna utveckling har inte tagit slut vare sig med ett partiordförande- eller ett millenniumskifte. Gunilla Sjöbergs sammanfattade sin studie av decenniernas dyningar i människors förväntningar på de olika partierna med att säga, att "millennieskiftets stora utmaning för moderaterna kommer att vara om vi fortsätter att uppfattas som en trovärdig förändringskraft eller ej av de nya, drivande motorerna i samhället, av banbrytarna, av entreprenörerna, av risktagarna, av kunskapsförmedlarna och av utmanarna."

Jag delar helt den uppfattningen. Moderaterna måste fortsätta att vara ett parti med ansiktet utåt och med blicken riktad framåt. Då kan partiet leva upp till sitt ansvar som samhällsförnyelsens politiska spjutspets i en tid av revolutionerande omgestaltning av förutsättningarna för samhällets och människors utveckling.

Carl Bildt (carl.bildt@moderat.se) är Special Envoy of the Secretary General for the Balkans. Artikeln är en bearbetning av hans avskedstal på moderaternas partistämna.